

**Artur G. Miziński, *Status prawny adwokata w Kościele łacińskim*,
Lublin 2011, ss. 669**

Starannie wydana przez Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej GAUDIUM monografia habilitacyjna bp. dr. Artura G. Mizińskiego na temat roli oraz znaczenia adwokata w porządku prawnym Kościoła łacińskiego posiada następujący układ: Spis treści w języku polskim oraz angielskim i włoskim, Wykaz skrótów, Wstęp, siedem rozdziałów, Zakończenie, Aneksy, Bibliografia (z dokładnym podziałem na *Źródła*, w tym: Dokumenty Soboru, Biskupi Rzymscy, Dykasterie Kurii Rzymskiej, Konferencja Episkopatu Włoch, Synody Diecezjalne w Polsce, Inne źródła, Strony internetowe oraz na *Literaturę*, w tym na: Encyklopedie i słowniki, Komentarze, Monografie i artykuły), Indeks osobowy, Indeks rzeczowy oraz streszczenia w języku angielskim i włoskim. Wybór tych dwóch języków, tak dla przedstawienia spisu treści, jak i ogólnej prezentacji monografii, jest jak najbardziej prawidłowy i uzasadniony.

Dziesięciostronicowy Wstęp do rozprawy habilitacyjnej (s. 33–42) posiada ogólne wprowadzenie do rozprawy, w którym Autor, na s. 34 napisał między innymi, że „każdy ma prawo do sprawiedliwego wyroku, zgodnie nie tylko z przepisami prawa, ale i z zasadami słuszności kanonicznej. Ponadto, strona oskarżona musi mieć zagwarantowane prawo do obrony, co stanowi jej najważniejsze uprawnienie w procesie karno-sądowym”. Sukcesywnie po skrótowym przywołaniu wątków historycznych na temat analizowanej instytucji („wprowadzenie instytucji adwokata zawdzięczamy Rzymianom...” – s. 35), wymienia autorów oraz ich publikacje na temat adwokata kościelnego, aby przejść do przedstawienia struktury pracy oraz treści siedmiu rozdziałów monografii wraz ze wskazaniem zastosowanych metod naukowych.

Rozdział I, o charakterze wprowadzającym, zatytułowany „Geneza instytucji adwokata kościelnego” (s. 43–115), podejmuje trzy zagadnienia. Po pierwsze ukazuje etymologię oraz współczesne znaczenie pojęcia „adwokat”, po drugie - kształtowanie się instytucji adwokata w prawie. Z kolei obszerny trzeci punkt pierwszego rozdziału ukazuje adwokata kościelnego w rozwoju historycznym i przedstawia: regulację prawną na temat instytucji w pierwszych wiekach Kościoła, regulację prawną w przedkodeksowym prawie kanonicznym, w kodeksowym prawie kanonicznym z roku 1917 oraz prawodawstwo Kościoła na temat adwokata po kody-

fikacji z 1917 roku. W rozdziale należy podkreślić ukazanie klasyfikacji historyczno-prawnej adwokatów w Kościele poprzez wskazanie różnych grup adwokatów wraz z ukazaniem ich statusu przed kodeksem pio-benedyktynskim z 1917 roku, a jeśli chodzi o okres po promulgacji *Kodeksu prawa kanonicznego* w 1917 roku, ważnymi fragmentami rozdziału są analizy dotyczące zapisów instrukcji *Provida Mater Ecclesia* oraz motu proprio *Sollicitudinem nostram*.

Rozdział II nosi tytuł „Prawne określenie i *ratio legis* ustanowienia adwokata kościelnego” (s. 117–156) i w porównaniu z pozostałymi rozdziałami monografii jest stosunkowo krótki. W poszczególnych punktach rozdział ten przedstawia prawne określenie adwokata kościelnego, relację adwokata do doradcy prawnego, pełnomocnika procesowego oraz kuratora, a także *ratio legis* ustanowienia adwokata kościelnego. Jest to, jak można po jego strukturze zauważyć, rozdział mający charakter rozważania doktrynalnego. W tym rozdziale monografii należy bez wątpienia podkreślić odwołanie się do „klasyków” kanonistyki na s. 118 (U. Huber oraz F. Schmalzgrueber), cenne zauważenie różnicy terminologicznej między *Kodeksem prawa kanonicznego* Jana Pawła II z 1983 roku a instrukcją *Dignitas connubii* z roku 2005, aż po ważną konkluzję na s. 156, w podsumowaniu rozdziału: „Należy zatem dołożyć wszelkich starań, aby adwokaci mogli brać udział w procesach, szczególnie tych o nieważność małżeństwa. Potrzebne są do tego jednak odpowiednie decyzje na poziomie biskupów diecezjalnych czy nawet episkopatu, a czasami zmiana sposobu myślenia pracowników trybunałów kościelnych”.

Rozdział III został zatytułowany dość specyficznie: „Typologia instytucji adwokata kościelnego” (s. 157–241). Omawia on najpierw adwokatów współpracujących z trybunałami kościelnymi (tj. z Trybunałem Roty Rzymskiej, w sprawach kanonizacyjnych, adwokatów Kurii Rzymskiej, adwokatów Stolicy Świętej), po czym w drugim punkcie – adwokatów stałych (m.in. zostały ukazane w nim: geneza urzędu adwokata stałego, *ratio legis* kan. 1490, adwokat stały w KPK z 1983 i w KKKW z 1990 oraz w *Dignitas connubii*, aby zakończyć na rozważaniach dotyczących trudności z aplikacją kan. 1490 oraz na krytyce urzędu adwokata stałego). Wydaje się, że w rozdziale tym zabrakło wyodrębnionego punktu na temat adwokatów Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, o których traktują najnowsze normy Sygnatury z 2008 roku (*Lex propria Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae*) w art. 16–20.

Rozdział IV (s. 243–302) pt. „Adwokat kościelny w aktualnych przepisach Kościoła łacińskiego” w sześciu punktach ukazuje wymogi stawiane kandydatom na adwokata w prawie powszechnym, listę adwokatów dopuszczonych do obrony w trybunale, uprawnienia i obowiązki adwokata względem trybunału i stron procesowych, wynagrodzenie adwokata, jego odpowiedzialność dyscyplinarną i karną oraz utratę urzędu adwokata stałego i zakończenie pełnienia przez niego funkcji. W tym rozdziale warto podkreślić zaprezentowaną myśl prawną – oraz jej ocenę – takich kanonistów, jak J. Llobell oraz R. Sztymiler (s. 255), zresztą do wypowiedzi tego ostatniego kanonisty nasz Autor często się odwołuje (zob. s. 257), wska-

zuje także na brak pouniwersyteckiej formacji dla adwokatów (s. 257), pisząc z kolei na temat adwokatów stałych, krytycznie zauważa, że „Konferencja Episkopatu Polski nie zajmowała się tą sprawą i nie zostały wydane żadne dyspozycje na ten temat” (s. 262). Wymienione fragmenty jasno wskazują, że na funkcje procesowe adwokata Autor spogląda z wielu kierunków, dając w ten sposób czytelnikowi możliwość całościowego oglądu omawianej instytucji.

Rozdział V przedstawia „Udział adwokata w procesach kanonicznych” (s. 303–369), tj. jego obowiązkowy udział w procesie karno-sądowym, w procesie spornym dotyczącym małoletnich i w procesie spornym dotyczącym dobra publicznego, oraz sukcesywnie – jego fakultatywny udział w procesach małżeńskich oraz postępowaniach administracyjnych. Natomiast kolejne trzy punkty tego rozdziału omawiają udział adwokata w sprawach rozpatrywanych w dykasteriach Kurii Rzymskiej; ustanowienie adwokata w procesie oraz odwołanie lub usunięcie adwokata z procesu. W podsumowaniu rozdziału bp Miziński zamieścił ciekawą uwagę, stwierdzając, że „nietrudno zauważyć, jak bardzo prawodawcy zależało, by w każdej sytuacji, zwłaszcza budzącej uzasadnione wątpliwości odnośnie do możliwości obrony, znaleźć można było stosowne regulacje zabezpieczające przyznanie każdemu, a zwłaszcza najslabszym, takiego uprawnienia” (s. 369).

„Czynności adwokata kościelnego w procesie na przykładzie procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa” to temat rozdziału VI (s. 371–462). Można powiedzieć, że rozdział ten ma charakter prawno-duszpasterski i na podstawie etapów kanonicznego procesu dotyczącego stwierdzenia nieważności małżeństwa przedstawia w nim praktyczną rolę adwokata. Rozdział posiada jedenaście punktów i zaczyna się od ukazania przedprocesowych zadań biegłego, aż po wskazanie zadań adwokata w nietypowym przebiegu procesu w ostatnim punkcie. Jest to rozdział bardzo praktyczny, można powiedzieć swoiste *vademecum* dla adwokata w analizowanym procesie. Spośród wskazówek praktycznych warto wskazać dwie: „Zadaniem adwokata jest przede wszystkim czuwanie nad właściwym liczeniem upływającego czasu oraz w odpowiednim momencie złożenie pisma domagającego się od sędziego wypełnienia jego zadania” (s. 389) oraz „Swoją pomoc obrońca będzie świadczył w trudnościach dotyczących tak pozyskiwania niektórych środków dowodowych, jak i oceniania ich wartości dowodowej” (s. 393).

Ostatni rozdział monografii zatytułowany „Współpraca adwokatów z trybunałami kościelnymi w Polsce” (s. 463–544), podobnie jak rozdział poprzedni, ma także wymiar praktyczny, miejscami także krytyczny. Przedstawia on stan obecny współpracy adwokatów z trybunałami kościelnymi w Polsce, wskazuje na obecność nieformalnej pomocy prawnej oraz propozycje partykularnej regulacji prawnej dotyczącej posługi adwokatów wraz z odwołaniem do postanowień w tej materii wydanych przez Konferencję Biskupów Włoskich.

Monografię zwieńcza ośmiostronicowe zakończenie (s. 545–553), które między innymi wskazuje, że należy zatroszczyć się o wydanie regulaminów dotyczących funkcjonowania

trybunałów Kościoła oraz że istnieje konieczność powołania podyplomowego studium dla kandydatów na adwokatów kościelnych (s. 550n).

W ogólnej ocenie końcowej należy podkreślić, że podjęta przez bp. A. G. Mizińskiego problematyka badawcza zaowocowała wartościową oraz niewątpliwie aktualną i potrzebną publikacją naukową, co sprawia, że w konsekwencji mamy do czynienia z solidnym oraz twórczym opracowaniem naukowym na temat adwokata kościelnego. Uzasadnia to między innymi fakt, że recenzowana dość obszerna monografia oparta jest na materiale źródłowym (powszechnym oraz partykularnym) oraz na bogatej oraz aktualnej literaturze przedmiotu, także obcojęzycznej (aczkolwiek liczne cytacje polskich autorów wskazują, że polska kanonistyka ma już w tym przedmiocie własny dorobek naukowy), co sprawia, że jest ona solidnie udokumentowana merytorycznie (świadczy o tym także spora liczba bardzo dokładnie sporządzonych przypisów). Poszczególne rozdziały pracy mają kompetentne wprowadzenia oraz podsumowania, język rozprawy jest poprawny i dokładny, właściwy dla publikacji z prawa kanonicznego. W szczególności należałoby ponadto podkreślić prowadzenie przez Autora dyskusji z innymi kanonistami (najczęściej z ks. prof. R. Szytchmilerem), częste odwoływanie się do przemówień rotalnych Biskupów Rzymskich. Nie ulega wątpliwości, że publikacja ta jest dzisiaj bardzo potrzebna polskiej kanonistyce, zwłaszcza kiedy widzimy coraz częstsze zainteresowanie korzystaniem przez strony z fachowej pomocy adwokatów w procesach kościelnych, oraz niestety nadużycia w tej materii. Nie ulega zatem żadnej wątpliwości, że mamy do czynienia z wartościową oraz kompetentną monografią prawnokanoniczną.

ks. Tomasz Rozkrut